

THE SWEDISH FOUNDATION
FOR HUMAN RIGHTS

2019-05-20

Arbetsmarknadsdepartementet

Remissvar gällande "Förslag till en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige" (Ds 2019:4) – diarienummer: Ku2018/02102/DISK

Fonden för mänskliga rättigheter (MR-Fonden) välkomnar att statsministern i regeringsförklaringen den 21 januari 2019 slog fast att "En oberoende institution för mänskliga rättigheter inrättas." Det är en angelägen reform som kommer att stärka det svenska arbetet med mänskliga rättigheter (MR) på nationell nivå. Den oberoende människorättsinstitutionen innebär samtidigt att Sverige visar att man hörsammar de rekommendationer som under många år kommit från såväl nationella MR-organisationer som FN-systemets olika MR-organ.

MR-Fonden har under lång tid samverkat med andra organisationer inom *Nätverket för en svensk människorättsinstitution (Nätverket)*. Nätverket har under processens gång deltagit i dialoger med såväl regeringen som riksdagen om utformningen av den nya institutionen. Som framgår av departementsskrivelsen, bilaga tre, har nätverket även haft dialog med utredaren under utredningens arbete. De inspel, synpunkter och faktakunskaper vi har bidragit med har fått genomslag i de konkreta förslagen.

MR-Fonden välkomnar utredningens slutsatser och tillstyrker utredarens förslag om att inrätta en nationell institution för mänskliga rättigheter i form av en ny myndighet. Utgångspunkten för vårt remissvar är att den nya oberoende nationella institutionen för mänskliga rättigheter inrättas enligt utredarens samlade förslag och med det tidsperspektiv för start av verksamheten som föreslås i departementspromemorian.

5.2.2. Institutionen ska inrättas som en ny myndighet

MR-Fonden vill framhålla att Sverige behöver en nationell institution för mänskliga rättigheter som har möjlighet att skydda, främja och övervaka de mänskliga rättigheterna. Det innebär en institution som har ett säkerställt oberoende, men också rätt förutsättningar avseende mandat och resurser. Det kräver en samlad organisation som kan bygga upp en effektiv verksamhet för att främja, skydda och övervaka mänskliga rättigheter. Utredaren hade enligt direktivet särskilt att ta ställning till om en människorättsinstitution kunde inrymmas under en befintlig myndighet. Utredaren kom emellertid fram till att "en sådan placering varken skulle vara lämplig eller förenlig med Parisprinciperna". En sådan lösning kan inte garantera institutionens oberoende, och kan skada förtroendet såväl för institutionen som för den befintliga myndigheten. Möjligheten att fördela ut institutionen på flera befintliga myndigheter som

sammantaget skulle bilda en institution har diskuterats. Nätverket och utredaren är samstämmiga i att det inte är en framkomlig väg eftersom det skulle innebära en alltför stor splittring i uppdraget som i praktiken innebär att Sverige inte skulle få en fungerande institution för mänskliga rättigheter.

Nätverket har under hela processen betonat att det bästa tillgängliga alternativet för att garantera institutionens oberoende är att placera den under riksdagen. Oberoendet är samtidigt en förutsättning för att den svenska institutionen ska få den A-status i ackreditering som ges internationellt och som förutsätter att man lever upp till Parisprinciperna. Under processens gång har vi emellertid vid dialog med riksdagens konstitutionsutskott uppfattat att utskottet inte har ansett det lämpligt att institutionen placeras under riksdagen. Detta återfinnes även i ett tillkännagivande i KUs betänkande 2017/18: KU6. Utredarens mandat har inte medgivit en utredning av ett inrättande under riksdagen, varför andra lösningar utforskats och förslaget från utredaren är, inom dessa ramar, att inrätta institutionen som en ny myndighet under regeringen. MR-Fonden menar dock att det oberoende som är ett centralt krav utifrån Parisprinciperna bäst skulle garanteras genom en placering under riksdagen.

Beträffande organisationen vill vi gärna framhålla att motsvarigheten i Norge, ”Norges institusjon for menneskerettigheter”, även har ett kontor i Sápmi – Kautokeino – som har specialistkompetens inom området samers- och urfolks rättigheter. Detta bedömer vi är en intressant modell för att svara mot de behov som finns inom området urfolks- och minoriteters rättigheter. Ett sådant kontor skulle kunna inrättas i anslutning till någon av de institutioner som har kompetens på området eller i anslutning till sametinget.

MR-Fonden rekommenderar att regeringen i det fall institutionen ej kan inrättas under riksdagen, i det fortsatta beredningsarbetet följer utredarens förslag och inrättar den nationella institutionen för mänskliga rättigheter som en ny myndighet. Vidare att regeringen inom ramen för uppdraget tar i beaktande den norska modellen där ett kontor med specialistkompetens inom samers- och urfolks rättigheter upprättats i Sápmi och anpassar detta efter de behov som finns i Sverige inom området urfolks- och minoriteters rättigheter.

6.3.2 Rådet för de mänskliga rättigheterna

Utredaren föreslår att institutionens styrelse ges uppdrag att inrätta *Rådet för de mänskliga rättigheterna*. Avgörande för trovärdigheten, förankringen och för att tillföra relevant kompetens är att civilsamhället involveras i institutionens arbete. I förslaget om sammansättning av *Rådet för de mänskliga rättigheterna* tar utredningen fasta på detta och påminner att civilsamhällets involvering krävs av såväl Parisprinciperna som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 33.3.

MR-Fonden vill understryka vikten av att civilsamhället involveras i institutionens arbete och att Rådet för de mänskliga rättigheterna därför bör inrättas i enlighet med utredningens förslag.

9. Frågor för framtiden

Departementsskrivelsen tar upp fyra mycket angelägna frågor för framtida utredningar eller för hantering i uppföljning av institutionen. MR-Fonden vill betona att det är frågeområden som måste tas på stort allvar och leda till en utveckling av arbetet med mänskliga rättigheter. Om detta inte görs kommer arbetet att bli väsentligt svagare än vad som krävs. Särskilt viktigt är

frågan om grundlagsreglering. Sverige behöver ett grundlagsskydd för institutionen och dess arbete med mänskliga rättigheter. Ett grundlagsskydd tar relativt lång tid att inrätta, och MR-Fonden anser därför att institutionen bör starta med förankring i lag, men att ett arbete påbörjas snarast för att grundlagsskydda institutionen. Med ett grundlagsskydd blir institutionen svårare att lägga ned vid förändrat politiskt läge. MR-Fonden ser en oroväckande utveckling i Sverige, Europa och globalt, där mänskliga rättigheter kränks och det kommer bli än mer viktigt att ha en oberoende nationell institution som granskar alla aktörer i Sverige – även riksdag och regering, samt statliga myndigheter, ombudsmän och privata aktörer. Beträffande de tre övriga punkterna om överflyttning av Diskrimineringsombudsmannens främjandeuppdrag, Amicus Curiae som verktyg i rättsväsendets arbete att säkra mänskliga rättigheter och en redovisningsskyldighet av MR-arbetet till riksdagen, kan vi inte nog betona vikten av att de delarna tillförs institutionen efter ett nödvändigt utredningsarbete.

MR-Fonden förordar att regeringen skyndsamt inrättar institutionen genom lag och parallellt inleder en process för att grundlagsbefästa institutionen samt att man utreder en överflyttning av Diskrimineringsombudsmannens främjandeuppdrag, Amicus Curiae som verktyg i rättsväsendets arbete att säkra mänskliga rättigheter och en redovisningsskyldighet av MR-arbetet till riksdagen. MR-Fonden vill uppmuntra lagstiftaren att inte stänga möjligheten för att utveckla den nya myndighetens uppdrag, speciellt möjligheten att driva enskilda fall.

10.2 Finansiering

Det är av yttersta vikt att institutionen ges tillräckligt med resurser för att bedriva ett omfattande arbete. Detta har varit ett återkommande budskap från Nätverket i skrivelser och vid träffar med regeringen, utredaren och riksdagens Konstitutionsutskott. Det är samtidigt, som utredningen tydligt redovisar, en bärande del i de Parisprinciper som enligt regeringens direktiv ska vara utgångspunkt för institutionen. Att främja, skydda och övervaka mänskliga rättigheter och att samtidigt vara den oberoende mekanism som är ett åtagande för Sverige genom FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är uppgifter som i högsta grad motiverar ekonomiska prioriteringar. MR-Fonden bedömer att utredarens beräkningar av institutionens storlek i form av antal anställda är en rimlig spegling av behovet. Vi ser samtidigt förslaget till finansieringslösning där institutionen får anslag från ett antal angivna utgiftsområden i budgeten som rimligt, utan att ta ställning i detalj. Klart är dock att man inte kan dra in andra MR-satsningar till olika aktörer och istället omfördela resurserna till institutionen. Befintliga myndigheters ordinarie arbete behöver fortskrida som tidigare.

MR-Fonden betonar vikten av att regeringen avsätter tillräckligt med resurser – i linje med vad som föreslås av utredaren – för att möjliggöra en fungerande och verkningsfull institution.

4.4 Institutionens årsrapport

MR-Fonden ser positivt på utredarens förslag att institutionen har skyldighet att lämna en årlig rapport till regeringen om sin verksamhet och sina iakttagelser av utvecklingen på de mänskliga rättigheternas område.

I motivtexten anförs att rapporten kan få spridning och att ”Ansvarigt riksdagsutskott, i det här fallet konstitutionsutskottet, kan givetvis även välja att arbeta med rapporten på olika sätt.” MR-Fonden välkomnar en sådan ordning där rättighetsfrågor får återkommande uppmärksamhet i riksdagen. Vi har inte heller något att invända mot att ett ansvarigt utskott, i det här fallet konstitutionsutskottet, anges som mottagare. Det är samtidigt mycket angeläget att

institutionens rapportering används brett, inom samtliga relevanta politikområden. Därför måste också samtliga riksdagsutskott i sin ordinarie verksamhet ta tillvara institutionens rapporter så att brister i rättigheter som institutionen uppmärksammar används som ett viktigt underlag i de politiska beslutsprocesserna i alla riksdagsutskott.

MR-Fonden tillstyrker utredarens förslag om att institutionen åläggs att inkomma med en årlig rapport till regeringen om sin verksamhet och sina iakttagelser av utvecklingen på de mänskliga rättigheternas område och att samtliga riksdagsutskott i sin ordinarie verksamhet tar tillvara institutionens rapporter som ett viktigt underlag i de politiska beslutsprocesserna.

10.3.2 Konsekvenser för kommuner och landsting

Det är viktigt att i sammanhanget notera det som utredaren anför: ”genomförandet av de mänskliga rättigheterna är till stor del beroende av kommuners och landstings verksamhet.” MR-Fonden delar den uppfattningen. Samtidigt är många av de brister som finns när det gäller uppfyllandet av mänskliga rättigheter i Sverige kopplade till den lokala och regionala nivån. Ofta varierar exempelvis offentlig service som vård, omsorg och skola orimligt mycket mellan olika delar av landet. Detta trots att rättigheter ska komma alla till del, på lika villkor och enligt de förpliktelser som Sverige har enligt internationella konventioner om mänskliga rättigheter. Det kommunala självstyret får inte vara ett hinder för rättigheter, men blir det i praktiken alltför ofta. MR-Fonden vill därför framhålla utredarens bedömning att ”Institutionen kan på samma sätt som för de statliga myndigheterna bidra till att förbättra kommunernas och landstingens arbete med mänskliga rättigheter”.

MR-Fonden betonar vikten av att institutionen får mandat att bidra till kommuners och landstings arbete med mänskliga rättigheter.

Avslutningsvis står MR-Fonden och Nätverket för en svensk människorättsinstitution givetvis till förfogande för att fortsatt bidra till förverkligandet av en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige.

Fonden för mänskliga rättigheter

Ulrika Strand
Generalsekreterare